

Biskup, Marian

Echa bitwy grunwaldzkiej i oblężenia Malborka w niemieckiej gałęzi Zakonu Krzyżackiego w lecie 1410 roku

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 455-460

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marian Biskup

ECHA BITWY GRUNWALDZKIEJ I OBLĘŻENIA MALBORKA W NIEMIECKIEJ GAŁĘZI ZAKONU KRZYŻACKIEGO W LECIE 1410 ROKU

Grunwaldzka klęska pruskiej gałęzi Zakonu Krzyżackiego (Niemieckiego) z 15 lipca 1410 r. siłą rzeczy musiała odbić się silnym echem także w jego niemieckiej gałęzi — naturalnym zapleczu i dostarczycielu nowych kandydatów do konwentów w Prusach. Było też zrozumiałe, iż tymczasowy zwierzchnik Zakonu w Malborku — komtur świecki Henryk von Plauen, jako namiestnik wielkiego mistrza, z miejsca podjął próbę zaalarmowania władz niemieckiej gałęzi Zakonu. Chodziło mu o rzecz najważniejszą: szybką pomoc zbrojną przeciwko wielkiej armii polsko-litewskiej, która w kilka dni po sukcesie grunwaldzkim podchodziła już pod stolicę Zakonu w Prusach.

O początkach tej akcji Plauena i jej skutkach mieliśmy dotąd informacje pochodzące jednak głównie z późnego lata i jesieni 1410 r.¹ Brakowało natomiast listów samego Plauena z okresu bezpośrednio po klęsce grunwaldzkiej, bowiem tom registrantów z tego okresu zaginął w archiwum Zakonu w Królewcu². Nieznane też były wcześniejsze przekazy władz niemieckiej gałęzi z lata 1410 r., a najwcześniejsze ze znanych pochodzą z końca września 1410 r.

Braki te mogą zostać częściowo usunięte przez pełniejszą kwerendę w archiwaliach niemieckiej gałęzi Zakonu, znajdujących się dzisiaj w kilkunastu archiwach RFN, na czele z Ludwigsburgiem (Wirtembergia) i Monachium (Bawaria). Kwerendę taką w ostatnich latach przeprowadzał Sven Ekdahl, jednak tylko częściowo. Pomiął bowiem kilka archiwów, w tym i w Stuttgarcie (Wirtembergia). W tamtejszym Głównym Archiwum Państwowym (Hauptstaatsarchiv Stuttgart) znajduje się dział „Deutscher Orden”, pochodzący ze zbiorów byłego Archiwum Zakonu Niemieckiego w Mergentheim (Wirtembergia). Po przejściu dóbr Zakonu w r. 1809 przez terytorialne księstwa (królestwa) południowoniemieckie (zwłaszcza Wirtembergia i Bawaria) zostały one podzielone między kilka archiwów, zwłaszcza w Ludwigsburgu i Monachium. Część tych archiwaliów trafiła i do Głównego Archiwum Państwowego w Stuttgarcie; były to w szczególności akta i dokumenty baliwatu alzacko-burgundzkiego obejmującego posiadłości Zakonu w południowo-zachodniej części Rzeszy nad górnym Renem i na północ od Jeziora Bodeńskiego³. W materiałach tych (sygn. 343, Büschel 94), należących do komturstwa

¹ Por. zwłaszcza G. Sommerfeld, *Die Lage des Deutschen Ordens nach der Schlacht bei Tannenberg und die Anfänge der «Verschwörung» des Georg von Wirsberg*, Zeitschrift d. Westpr. Geschichtsvereins, 1909, Bd 51, s. 55 i n.

² S. Ekdahl, *Die Schlacht bei Tannenberg 1410. Quellenkritische Untersuchungen*, Bd 1, Berlin 1982, ss. 83, 181 i n.

³ Por. A. Seiler, *Horneck-Mergentheim-Ludwigsburg. Zur Überlieferungsgeschichte der Archive des Deutschen Ordens in Südwestdeutschland*, w: Horneck, Königsberg und Mer-

w Altshausen — rezydencji komturów krajowych baliwatu alzacko-burgundzkiego, odnalazłem w lecie 1983 r. przetłumaczone z języka niemieckiego na łaciński kopie dwóch listów Plauena: do ogółu ksiąząt i rycerzy chrześcijańskich z 22 lipca 1410 r. i do ówczesnego mistrza niemieckiego, którym był Konrad von Eglofstein, wysłanego z Malborka 28 lipca 1410 r. Trzecia kopia była także tłumaczeniem łacińskim listu tegoż mistrza niemieckiego Konrada von Eglofsteina z jego ówczesnej głównej rezydencji — Horneck nad Neckarem z 14 sierpnia 1410 r. skierowanego do wszystkich urzędników (komturów krajowych, komturów) Zakonu w Górnych Niemczech (tj. Szwabii i Frankonii).

Oryginały tych listów (dotąd nieznanne) były najpierw spisane w języku niemieckim. Następnie przetłumaczono je, zapewne już w Altshausen, na łacinę, być może dla użytku wyższego duchowieństwa Rzeszy (zwłaszcza we Frankonii, Szwabii i Alzacji), ale i dla rycerstwa z pogranicza francusko-niemieckiego. Wynika to z treści listów, które są faktycznie apelem do świata rycerskiego o szybką pomoc dla Zakonu w Prusach po pogromie grunwaldzkim.

Pierwszy list (nr 1) sporządzono 22 lipca 1410 r. na polecenie Plauena, jako „locum tenens” wielkiego mistrza w obłożonym już Malborku. Plauen zwraca się w nim do panujących i rycerzy chrześcijańskich z wieścią, iż król polski (Jagiello) i książę Witold z wielkimi siłami zbrojnymi, także wraz z „niewiernymi Saracenami” (tj. poganami) obległ już „dom nasz Malbork”. Dlatego wzywa, aby panujący i rycerze dla dobra chrześcijaństwa lub za godziwym żołdem pośpieszyli Zakonowi z pomocą. Uderza przy tym, iż Plauen pisze o oblężeniu zamku malborskiego już 22 lipca 1410 r. Wszystkie dotychczasowe znane nam informacje źródłowe podawały datę „25 lipca 1410 r.” Jest to jednak faktycznie data przybycia Jagielly i Witolda pod Malbork⁴ i należy przyjąć, iż wielka armia polsko-litewska przybywała etapami już wcześniej (najdalej 21 lipca) i podjęła od razu akcję oblężniczą, jeszcze przed przybyciem swego głównodowodzącego.

Natomiast w drugim liście (nr 2) spisanym 28 lipca 1410 r. Plauen zwraca się do mistrza krajowego Zakonu w Niemczech i Italii (mylnie podane „Galicia”), tj. mistrza niemieckiego. Był nim — jak już wspomniano — Konrad von Eglofstein (1396—1416), rezydujący na zamku w Horneck nad Neckarem, stałej już wtedy rezydencji mistrzów niemieckich. List ten jest faktycznie jeszcze jedną, ale najwcześniejszą relacją krzyżacką o bitwie grunwaldzkiej i jej bezpośrednich następstwach. Namiestnik wielkiego mistrza daje najpierw krótką informację o konflikcie Zakonu w Prusach z Jagiellą: król polski odrzucił wyrok rozjemczy króla czeskiego Wacława IV i z pomocą księcia Witolda wtargnął do Prus. Wówczas wielki mistrz Ulryk von Jungingen za radą wyższych urzędników i rycerstwa podjął z nim walkę 15 lipca (tj. pod Grunwaldem). W walce tej Zakon poniósł klęskę, a wielki mistrz poległ wraz ze znacznymi dostojnikami. Dlatego Plauen wzywa Eglofsteina, aby wraz z komturami i pomocnikami przybył spieszenie z pomocą oraz wezwał ksiąząt i rycerstwo na ratunek, także dla dobra całego chrześcijaństwa. Rycerstwu gotów jest dać wynagrodzenie w postaci żołdu. Na koniec Plauen wzywał do pośpie-

gentheim, hrsg. U. Arnold., Lüneburg 1980, s. 52 i n., szczególnie wartościowy wykaz archiwaliów Zakonu w Stuttgarcie — ss. 101—102; Por. też. *Ubersicht über die Bestände Hauptstaatsarchiv Stuttgart. Neuwürttembergische Herrschaften vor 1803 bzw. 1806—1810 (B-Bestand)*, bearb. von M. Bull-Reichenmiller, Stuttgart 1976, ss. 97—102.

⁴ Por. S. Kujot, *Rok 1410. Wojna, Roczniki Tow. Naukowego w Toruniu, Toruń 1910*, s. 203; S. M. Kuczynski, *Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409—1411*, Warszawa 1960, s. 393.

chu, zapewniając, że stawi opór wrogowi, a liczni rycerze zaczynają już przybywać z pomocą.

Trzeci list (nr 3) — kopia listu niemieckiego mistrza Konrada von Eglofsteina — Horneck, 14 sierpnia 1410 r. — jest najwyraźniej szybką reakcją na powyższy apel Plauena. Mistrz niemiecki zwraca się w nim do wyższych urzędników Zakonu Niemieckiego w Górnych Niemczech z dłuższą relacją o klęsce Zakonu w Prusach (przy czym porządek wydarzeń został wyraźnie przestawiony). Jak pisze — król polski, tj. Jagiełło, wspierany pomocą „Saracenów” wkroczył z wielką siłą do Prus, które niszczy, zamierza podbić i przekazać tymże „niewiernym Saracenom”. Dopiero potem następuje relacja o klęsce Zakonu 15 lipca w bitwie (pod Grunwaldem) z królem polskim, wspieranym przez „Saracenów” i o śmierci wielkiego mistrza Ulryka von Jungingena i innych wyższych urzędników i braci zakonnych oraz „niezliczonej liczby” chrześcijan. Zostali oni okrutnie zabici przez wojska króla, wśród których byli i „niewierni Saraceni”, o okrucieństwie takim nie słyszano w całym chrześcijaństwie od wieków. Dlatego konieczne jest, aby książe i rycerze wierni Zakonowi i chrześcijaństwu pospieszyli z rychłą pomocą, gdyż inaczej Zakon, jak i cała powszechność chrześcijaństwa, poniesie od tych niewiernych niepowetowaną szkodę. Mistrz niemiecki apeluje więc, aby zawiadomić o tych wydarzeniach przyjaciół i krewnych oraz okoliczne rycerstwo niemieckie, i nakłonić ich, aby udali się do Prus z pomocą Zakonowi i chrześcijaństwu. Wyraża przekonanie, iż bracia zakonnicy również udadzą się tam ze zbrojnymi.

Powyższe trzy listy potwierdzają więc ogromne wrażenie spowodowane klęską grunwaldzką (choć miejsce klęski ani razu nie zostało wymienione). Uderza przy tym akcentowanie opinii, iż w bitwie grunwaldzkiej Zakon zmagał się (i obecnie zmagą się nadal) nie tylko z poddanyymi króla polskiego, lecz także z posiłkującymi go „niewiernymi Saracenami”, tj. przede wszystkim Litwinami i Tatarami. Jest to główny tenor zarzutów wysuwanych przeciw Jagielle przez Zakon od r. 1409⁵. Co więcej — podkreśla się — iż Jagiełło po opanowaniu spustoszonych Prus zamierza przekazać je tym właśnie wrogom chrześcijaństwa, którzy okrutnie przelali w walce tyle krwi chrześcijańskiej. Jest to wyraźna próba urobienia w feudalnym świecie niemieckim opinii, że walka w obronie Prus Krzyżackich z królem polskim jest nadal czymś w rodzaju „wojny świętej”, w obronie zagrożonego tam nie tylko Zakonu Niemieckiego, lecz także całego chrześcijaństwa.

Materiały te uzupełniają więc przekazy źródłowe mówiące zarówno o samej bitwie grunwaldzkiej, jak i o wrażeniu, jakie wywarła w kręgach Zakonu, a także sposobach kształtowania opinii antypolskich w skali europejskiej. Wykorzystywano mianowicie obecność posiłkowych oddziałów tatarskich w wojskach Witolda i nadal próbowano utożsamiać, pogańskich jaszczek jakoby, Litwinów z „Saracenami” dla pozyskania poparcia zachodniego rycerstwa. Uderza też oskarżanie Jagielly o odrzucanie prawego rozstrzygnięcia sporu z Zakonem. Jest to także motyw (tzw. *Rechtsverweigerung*) używany później we wszelkich dalszych oskarżeniach krzyżackich na forum europejskim.

Poniżej publikujemy całość trzech listów, zachowując, w zasadzie, niepo-

⁵ A. F. Grabski, *Polska w opiniach Europy Zachodniej XIV—XV w.*, Warszawa 1968, ss. 267—268; H. Boockman, *Johannes Falkenberg, der Deutsche Orden und die polnische Politik*, Göttingen 1975, ss. 91—92, por. też S. Ekdahl, *op. cit.*, ss. 196 i n.

radność tłumaczenia łacińskiego. Jedyne w kilku wypadkach wprowadzono niezbędne korektury, zaznaczając to zresztą w przypisach. Za korektę filologiczną tych tekstów dziękuję uprzejmie Pani prof. Zofii Abramowiczównie z Torunia.

1

Malbork, 22 VII 1410

Henryk von Plauen, komtur świecki i namiestnik w. mistrza, wzywa ogół rycerstwa chrześcijańskiego do udzielenia pomocy Zakonowi Krzyżackiemu, gdyż jego rezydencja w Malborku została oblężona przez wojsko króla polskiego [Jagielly] i księcia Witolda, wspierane przez Saracenów (niewiernych).

Kopia XV w.: Hauptstaatsarchiv, Stuttgart, B. 343, Büschel 94.

Datum pro copia et translatum de Theutunico in Latinum.

Universis principibus, baronibus, militibus et scutiferis ac aliis quibuscumque Christi fidelibus, ad quos presentes litere preveniunt. Nos frater Henricus de Plohen, commendator Swetzie, locum tenens generalis Magister Pruscie Ordinis Theutunicorum, notificamus vobis, quod rex Polonie¹ et Witaldus dux² cum magna potencia una cum infidelibus Sarracenis domum nostram Marigenburg³ hostiliter obsederunt. In qua obsidione vero tocius Ordinis potestas et potentia consistunt. Igitur rogamus vos illustres et nobiles dominos, ut qui amore Christi et tocius Christianitatis aut prorsus potenti solacio et stipendio nos defendere velint, quatinus etiam quanto cicius poteritis, nos vestro fideli auxilio iuvare et defendere velitis, ut vestro iuvamine ipsis resistere et eosdem a nobis expellere possimus et valeamus. Datum Marienburg ipsa die beate Marie Magdalene [22 VII] anno Domini millesimo quadringentesimo decimo [1410].

1 Władysław Jagiello, król polski.

2 Witold, w. książę litewski.

3 Zamek w Malborku.

2

Malbork, 28 VII 1410

Henryk von Plauen, komtur świecki i namiestnik w. mistrza, donosi mistrzowi niemieckiemu [Konradowi von Eglofsteinowi] o wielkiej klęsce wojsk Zakonu Krzyżackiego 15 lipca 1410 w bitwie z wojskami króla polskiego [Jagielly] i księcia Witolda. Wzywa do przyścia z pomocą, a także o apel do ogółu rycerstwa dla dobra całego chrześcijaństwa i przyrzeka wypłacenie żółdu przybywającym do Prus.

Kopia XV w.: Hauptstaatsarchiv, Stuttgart, B. 343, Büschel 94.

Sic scribit commendator Swecie locum tenens generalis Magistri Pruscie Ordinis Theutunicorum¹ ad Magistrum in Alamania et Galica terra predicti Ordinis².

Salutatione amicabili premissa, honeste ac dilecte domine preceptor. Prout bene percepistis, quod nos causas nostras ex parte discordie inter Ordinem vestrum [sic] et regem Pollonie³ existencie [sic] in regem Bohemie⁴ effectualiter posuimus. Cuius prenunciacioni predictus rex Pollonie satisfacere recusavit, verum una cum auxilio Wytoldi ducis terram nostram Pruscie potencialiter invasit, sic quod generalis Magister Ordinis nostri Pruscie⁵ cum consilio baronum, procerum, militum et scutiferum [sic], quos protunc secum habuit, cum eodem bellum iniit et acceptavit, videlicet decima quinta die men-

sis Iulii proxime elapsa [15 VII 1410]. In quo bello nos heu subiacuimus et deffecimus sic, quod predictus generalis Magister cum potencioribus preceptoribus Ordinis nostri interempti et occisi sunt. Quare rogamus vos, dilecte preceptor, ut hec serioso corde dignemini acceptare et cum vestris preceptoribus et auxiliatoribus ad nos festinde [sic] procuretis, necnon principes, barones, milites et scutiferos caritative in Christo admoniatis, ut nobis auxiliando et pro communi commodo tocius Christianitatis quantocius poterunt usque ad nos veniant. Qui vero amore Christi ad nos equitare nequeant, illis volumus autem dare ... latum^a et stipendium prout etiam hucusque alii[s] militibus et scutiferis dedimus et adhuc damus. Dilecte domine preceptor, studeatis impremissis festinde in quantum poteritis et venite, quia confidimus in Christo ipsis bene resistere, quare multi barones, milites et scutiferi ad nos festinare incipiunt. Datum in Marienburg die Lune post Marie Magdalene [28 VII] anno etc. CCCC^oX^o [1410].

^a Tekst niejasny.

¹ Henryk von Plauen, komtur świecki i namiestnik w. mistrza.

² Konrad von Eglofstein, mistrz niemiecki (1396—1416).

³ Władysław Jagiełło, król polski.

⁴ Wacław IV, król czeski.

⁵ Ulryk von Jungingen, w. mistrz krzyżacki (1407—1410).

3

Horneck, 14 VIII 1410

Mistrz niemiecki [Konrad von Eglofstein] donosi urzędnikom Zakonu Krzyżackiego w Górnych Niemczech o wielkiej klęsce wojsk zakonnych z 15 lipca 1410 za sprawą króla polskiego [Jagielly] wspieranego przez księcia Witolda przy udziale Saracenów i pogan z Litwy i Tartarii. Król polski wkroczył do Prus, które niszczy i zamierza przekazać poganom. Eglofstein apeluje o spieszoną pomoc dla zagrożonego Zakonu i dla dobra chrześcijaństwa; należy też zorganizować posiłki od rycerstwa niemieckiego i udać się z nimi do Prus. Kopia XV w.: Hauptstaatsarchiv, Stuttgart, B. 343, Büschel 94.

Sic scribit Magister Ordinis Theutunicorum in Alamania et Galica^a terra¹ ad exteriores provinciales et preceptores in partibus Superioris Alamanie Ordinis predicti².

Honesti et dilecti domini et amici. Voluntario ac humili proposse servigio premissis. Noverit vestra honesta sapientia ac vestris cordibus placeat diligencius implicare intollerabilem et crudelem³ ac lacrimosum interitum per regem. Pollonie² generali Magistro³ et preceptorowi nostri Ordinis eidemque Ordini et universis districtualibus et subditis Ordinis nostri predicti absque anima factis [?] associatis sibi suis Pollonibus necnon et infidelibus Sarracenis et paganis de Littowa, Tartaria et aliis Sancte Crucis inimicis, quos sibi dux Wytoldus adiunxit et distinavit. Cum quibus omnibus, qui tamen tediose essent scribere et nominare, idem rex terram nostram Prusice dampnabiliter circum[v]allavit et obsedit et adhuc cum predictis Crucis inimicis in eadem terra nostra moram ipsam devastando facit et abhorrendis et enormibus insidiis et astuciis ipsam destruit et eandem infidelibus Sarracenis totaliter subicere et subiugare intendit. Quod tamen Altissimus [sic] protegente absit. Item et quod gravius est, idem rex cum prefatis infidelibus Sarracenis in uno bello seu conflictu facto et inito decima quinta die mensis Iulii nuper elapsa [15 VII 1410] generalem Magistrum, magnum commendatorem⁴, morastallum [sic]⁵

et plures fratres et preceptores Ordinis nostri cum innumerabili multitudine gentium christianorum heu latrocinialiter et absque omni misericordia ipsos occidendo straverunt et morti transdederunt. Quam immensam christiani sanguinis efusionem necnon et crudelem et immiserabilem, impium actum per predictum regem cum predictis infidelibus Sarracenis sic in sancta Cristianitate maliciose et capciose perpetratum et adhuc cotidie perpetrare conante Altissimo et Omnipotenti Deo et Domino ac Elus^d intemerate et venerande Matri Virgini Marie, necnon vobis et omnibus ac singulis christiane fidei professoribus gemebundo corde et lacrimosis oculis querulose conquerimus, supplicando vobis omnibus super premissis misereri. Quoniam huiusmodi crudelis gemebundus et lacrimosus actus in tota Christianitate a seculo non est similis visus nec auditus, quare multum necessarium foret et plus quam unquam fuit, quod principes, barones, milites, scutiferi et singuli alii Christi fideles Ordini nostro et tote Christianitati eo^e cicius quo s ... [?] possent, subvenirent, quod si non fieret, quod tamen non speramus, tunc timendum est, Ordinem nostrum necnon universalem Christianitatem a prefatis infidelibus intollerabilem et periculosum recipere et sustinere dampnum et detrimentum. Quare vestre discrecionis sapientiam supplicando rogamus, quatinus memoratum crudelem et lacrimosum actum dignemini vestris amicis et convicinis et circumiacentibus baronibus, militibus et scutiferis diligentius denunciare, quod si quispiam pro Omnipotentis Dei Eiusque illibate Matris Virgini Marie honore necnon in auxilium Ordinis^f ac tocius Christianitatis sublevamen et restaurationem premissis malis resistendo ad partes Pruscie equitare et transsire velitque ydem, Deo concedente, breviter commitivas et consodales bonos invenient^g et habebunt [sic]. Quoniam intendimus quosdam fratres Ordinis nostri cum aliis gentibus quanto magis habere possimus, ad partes predictas destinare. Igitur amici et domini dilecti premissis opem et operam adhibentes seriosas et efficaces sic de gratia vestra singularem gerimus confidenciam et quam admodum Deo et Domino nostro supplicaturi erimus [sic], vos semperpiterna, bona remuneraturos [?]. Datum apud Hornekg vigilia Assumpcionis Gloriose Virgini Marie]14 VIII[anno Domini MCCCCdecimo]1410[.

a Rozpoczęte mylnie „Galcea” i nie skreślone.

b Skreślone „u”.

c Skreślony wyraz.

d Skreślona litera.

e Skreślone „ce”.

f Skreślony wyraz.

g W oryginalne mylnie „inventunt”.

1 Konrad von Eglofstetn, mistrz niemiecki (1396—1416).

2 Władysław Jagiello, król polski.

3 Ulryk von Jungingen, w. mistrz krzyżacki (1407—1410).

4 Kuno von Lichtenstein, w. komtur.

5 Fryderyk von Wallenrode, w. marszałek.